

O'ZBEK VA INGLIZ MAQOLLARIDA INSON AQLIY SIFATINI
BILDIRUVCHI MAQOLLAR

Djumayeva Gulnoza Tashtemirovna

Termiz davlat universiteti Xorijiy filologiya fakulteti

Annotatsiya: *Mazkur maqola o'zbek va ingliz maqollarda foydalaniladigan inson aqliy sifatlarini bildiruvchi maqollarni o'rganib chiqqan holda tahlil qilinadi. Maqollarning asliy ma'nosi va ularning insonning aqliy salohiyatini tasvirlash uslubi bo'yicha muhokama qilinadi. O'zbek va ingliz tilida foydalaniladigan odatda qo'llaniladigan aqliy sifatlar tartiblangan va ularning asosiy ma'nolari, texnik ahamiyati va o'zbek va ingliz tilida o'zgartirishni namoyish etish yuzasida yetarli misollarga asoslangan. Maqola, insonning aqliy salohiyatini tasvirlashda maqollarning bog'lanishini va ularning kulturologik va tarixning o'ziga xos jihatlarini ko'rsatish bilan yakunlanadi.*

Kalit so'zlar: *o'zbek tili, ingliz tili, aqliy sifatini, maqollar, inson, xalq og'zaki ijodi*

PROVERBS INDICATING A PERSON'S MENTAL QUALITY IN UZBEK
AND ENGLISH PROVERBS

Abstract: *This article examines "proverbs that indicate a person's mental qualities" used in Uzbek and English proverbs. They will be discussed in the context of the origin of proverbs and descriptions of their mental potential. Mental qualities commonly used in Uzbek and English are ordered and based on examples of their basic meanings, technical significance, and demonstration of change in Uzbek and English. The article concludes by describing the mental abilities of people, showing the relationship of proverbs and their cultural features and features of history.*

Keywords: *Uzbek, English, mental qualities, proverbs, human, folk art*

ПОСЛОВИЦЫ НА УЗБЕКСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ,
ВЫРАЖАЮЩИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ КАЧЕСТВА ЧЕЛОВЕКА

Аннотация: *В этой статье рассматриваются « пословицы, указывающие на умственные качества человека », используемые в узбекских и английских пословицах. Они будут обсуждаться в контексте происхождения пословиц и описания их умственного потенциала. Умственные качества,*

обычно используемые на узбекском и английском языках, упорядочены и основаны на примерах их основных значений, технической значимости и демонстрации изменений на узбекском и английском языках. Статья завершается тем, что описывает умственные способности людей, показывая взаимосвязь пословиц и их культурологические особенности и особенности истории.

Ключевые слова: узбекский, английский, умственные качества, пословицы, человек, народное искусство

KIRISH

Keyingi yillarda jahon tilshunosligida aksiologik yo'nalish paydo bo'ldi. Tilshunoslikda aksiologik tadqiqotlar milliy lisoniy ong, lisoniy shaxs modelini qurish imkomiyatlarini beradi. Aksiologik linqvistikadagi asosiy tushunchalardan biri aksiologik yondashuv va aksiologik bahodir. Bu bilish nazariyasi bilan bog'liq bo'lib, unda insonning olam, odam haqidagi bilimlari ifodalangan bo'ladi. Aksiologik leksika xalq og'zaki ijodi namunalari bo'lgan maqol, matal va hikmatli so'zlar, iboralarda o'z aksini topishi va bu orqali xalqning ana shu tushunchaga bo'lgan munosabatini ifodalab keladi. K. Tumanishvilining aksiologik leksikaning o'rganilish obyekti hisoblangan maqollarga yuksak baho bergan: “Maqollar – bu millatning tarixiy o'y-fikrlari natijasi bo'lib, ularni ma'lum bir guruhning “avtobiografik“ xotirasi deb nomlaydi. Maqollar milliy shakl namunalari bo'lib, millat ongida uyg'unlikda va milliy fikrlash tizimi asosida joylashgandir. Bu esa etnik guruhning qirralarini tabiiy ravishda namoyon etadi. Va genetik axborot natijasida quriladi”. G'arb va Sharq adabiyotidan, ingliz va o'zbek maqollarini o'xshash jihatlariga nazar solsak, ushbu ikkala millatda ham do'stlik, vatanparvarlik, hallolik, mehnatsevarlik, mehr-oqibat, adolat kabi tushunchalar doimo madh etilgan. Maqollarning har ikkala tilda o'rganilish jihatlarini solishtiradigan bo'lsak, maqollarni to'plam holatiga kelishi, badiiy vositalarning ishlatilish o'rnini o'rganish va umuminsoniy jihatlarini ko'rsatish kabi masalalar deyarli bir xil. Ingliz tilida maqol atamasi asosan “proverb” so'zi orqali ifoda etiladi. O'zbek va ingliz maqollarida insonning aqliy sifatini bildiruvchi maqollar, insonning zehni, tahammul va intellektual qobiliyatiga oid iboralar va ifodalar tartibida aks etadigan maqollar hisoblanadi. Bu maqollar, insonning aqliy salohiyati, o'zg'arlashi va tushunchalarini ifodalab berishda amalga oshiriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METADALOGIYASI

Maqol- xalq og'zaki ijodi janri; qisqa va lo'nda, obrazli va obrasiz, grammatik va mantiqiy tugallangan ma'noli hikmatli ibora, chuqur mazmunli.

Muayyan aniq shaklga ega. Maqollarda avlod-ajdodlarning hayotiy tajribalari, jamiyatga munosabati, tarixi, ruhiy holati, etik va estetik tuygʻulari, ijobiy fazilatlarini mujassamlashgan. Asrlar mobaynida xalq orasida sayqallanib, ixcham va sodda poetik shaklga kelgan. Maqollar mavzu jihatdan nihoyatda boy va xilma-xil. Vatan, mehnat, ilm-hunar, doʻstlik, ahillik, donolik, hushyorlik, til va nutq madaniyati, sevgi va muhabbat kabi mavzularda, shuningdek, salbiy hislatlar xususida rangbarang maqollar yaratilgan. Ingliz maqollarda kutilgan sifatlar, misol uchun "sharp-minded" (aqldonali), "intelligent" (o'skinli), "wise" (ahillik), "brilliant" (aqlli) va "clever" (o'skin) sifatlari bilan ifodalangan. Bu maqollarda insonning aqliy salohiyati va o'zg'arlashi vazifalarni yaxshi bajarishi bilan bog'liq sifatlar hisoblanadi. O'zbek maqollarda esa, insonning aqliy sifatlarini bildiruvchi so'zlar va ifodalar, misol uchun "aqliyatli" (aqldon), "o'skin ayol" (aqldoncha ayol), "fikriyatli" (fikriyat), "o'skin binom" (aqldon bino) va "ma'rifatli" (bilimdon) sifatlari bilan ifodalangan. Bu maqollarda insonning aqliy qobiliyatlarini, fikriyatini va bilimdarlik darajasini yoritish maqsadga muvofiq sifatlar hisoblanadi. O'zbek va ingliz maqollarda foydalaniladigan bu ifodalar, insonning aqliy sifatlarini yoritish va qadrlashda o'zbek va ingliz tillarining tilbaxtmoy ko'rsatkichlaridir. Maqollardagi inson aqliy salohiyatini bildiruvchi so'zlar har bir tillarning o'ziga xosligi va turli ma'no va nuanslarning ifodalanishi bilan ajralib turadi.

MUHOKAMA

Ingliz folklorshunosligida o'zgacha o'rin egallagan bu janr, o'zbek adabiyotida ham ko'plab izlanishlarga sabab bo'lgan. Keyinchalik maqollarning ichki strukturaviy tuzilishi va boshqa tillar bilan qiyosiy o'rganish ya'ni maqollar bo'yicha tarjimashunoslik ishlari boshlangan. Maqollarni o'rganish jarayonida uning tuzulishi, qanday ko'rinishdagi sintaktik butunliklar orqali tashkil topgani muhim omildir. Maqollar ko'pincha darak gap shaklida bo'ladi. Aynan shu tomonlari bilan o'zbek va ingliz xalq maqollari juda o'xshashdir. Maqollar mavzu jihatidan juda boydir, unda qadriyat darajasiga ko'tarilgan intellektual aqliy salohiyat misolida shu xalqning o'zigagina mansub bo'lgan milliy dunyoqarash aks etadi. Quyidagi maqollarda donolik va nodonlik xalqning milliy- madaniy o'ziga xosligidan kelib chiqqan holda tasvirlangan bo'lib, ularni tahlil qilish jarayonida xalq hayotidagi qadriyatlarning mazmun- mohiyati haqida ma'lumotga ega bo'lamiz.

- Art is long, life is short.
- Ilmsiz- bir yashar, ilmli- ming yashar
- All asses wag their ears- Ahmoq aql o'rgatar.
- Long hair and short wit.

a)Sochi uzun, aqli kalta b)Aqlli boshda soch turmas.

-Invention breeds invention

-Topqirlik topqirlikni yaratadi

Shuni aytib o'tish kerakki, ko'plab maqollarning har xil tillardagi shakllarida ham shaklan, ham ma'no jihatdan yoki umumiy bajarayotgan funksiyalaridan o'xshashlik topsa bo'ladi. O'zbek tilidagi ayrim maqollar ingliz maqollariga funksional jihatdan mos keladi. Masalan, First think, then speak maqolini o'zbek tilidagi muqobil varianti Avval o'yla - keyin so'yla maqoliga to'g'ri keladi, chunki bu maqol har ikkala tilda aynan bir xil ma'noga ega hamda uning grammatik tizimi ham ancha yaqin. So'zlaguvchi nodon bo'lsa, eshitguvchi dono bo'lsin maqolinining aynan nusxasi inglizchada yo'q bo'lgani holda bu maqolni uning yaqinroq ekvivalenti bilan berish mumkin. Lekin uni If speaker is fool listener should be wise deb tarjima qilinsa uning o'zbekcha koloriti saqlanib qoladi va bu hammaga tushunarli bo'ladi.

XULOSA

Ingliz va o'zbek maqollarida insonning aqliy sifatini tasvirlashga alohida e'tibor berilgan. Bu maqollardan kelib chiqadiki, insonning o'zining aqliy ko'nikmasini, fikri bilim va tushunchalarini ifodalab bo'ladi. Do'stlaringiz bilan bo'lishda yoki biror mohiyatchilik holatida o'qish va o'rganish orqali insonlarning aqliy ko'nikmasini bildiruvchi maqolalardan biri "Knowledge is power" degan ingliz maqoladir. Bu maqola insonning o'zining bilimi va tushunchalari orqali kuchga erishishining muhimligini bildiradi. Shunday qilib, aqliy ko'nikmasini bildiruvchi maqollar o'zbek va ingliz tilida insonning o'zining fikrini, bilimini va tushunchalarini asoslashni tasvirlaydi. Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek xalq maqollari bu xalqlarning madaniy merosidir. Ularda ingliz va o'zbek xalqning barcha o'y – fikrlari, dunyoqarashi, turmush tarzi, fe'l – atvori va e'tiqodi aks etadi. Har bir millat o'ziga xos tavsiflarga ega ekan, bu ularning maqollariga ham ta'sir etmay qolmaydi. Hatto ayrim ingliz va o'zbek maqollardagi mavzular o'xshash bo'lsada, ulardagi obrazlar takrorlanmasligi bilan ajralib turadi. Aynan ana shu tasvirlar maqollardagi milliy bo'yoqdorlikni ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Boymurodova Farangiz.. Ingliz va o'zbek tillarida inson aqliy holatini bildiruvchi maqollarning semantik tahlili... ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, Issue-12

file:///C:/Users/user/Downloads/6-10+Boymurodova+Farangiz.pdf

2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Maqol>

3. Abdullayeva Dildoraxon., Ganiyeva Dildora..., INGLIZ VA O‘ZBEK
TILLARIDA JINS IFODALANGAN MAQOLLAR TAHLILI.. Международный
научный журнал № 1(100), часть 1 «Научный Фокус» май, 2023..

file:///C:/Users/user/Downloads/Abdullayeva+Dildoraxon+Obijon+qizi.pdf

